

KE VZNIKU MĚSTA ÚSTÍ NAD ORLICÍ

František MUSIL

V roce 1992 oslavovala řada míst v povodí Tiché Orlice 700. výročí první písemné zprávy. Nebylo sice mezi nimi samotné město Ústí n. O., ale oslavy se týkaly jeho městských částí Kerhartice n. O., Oldřichovice, Knapovec, Horní a Dolní Houžovec. Je pochopitelné, že oslavy vyvolaly zvýšený zájem o regionální historii. A v této situaci se ještě zřetelněji ukázalo, jak Ústí n. O. chybí solidní moderní monografie o jeho historii. Kapitulu o vzniku města z také monografie chceme alespoň zčásti nahradit touto statí.

Prameny:

Prameny ke studiu počátků města Ústí n. Orlicí jsou velmi skromné. Proto musíme údaje různých pramenů vzájemně doplňovat a konfrontovat, abychom mohli, někdy jen v podobě pracovních hypotéz, řešit problémy týkající se vzniku a nejstarších dějin města.

a) písemné prameny

K problematice nejstaršího osídlení území dnešního města Ústí n. Orlicí se vztahuje pouze tzv. zakládací listina kláštera litomyšlského datovaná rodem 1167, ale vzniklá pravděpodobně až koncem 12. století.¹ Vzniku kolonizačního města se pak týkají listiny z roku 1285 (král Václav II. postupuje majetky ve východních Čechách svému nevlastnímu otci Závěšovi z Falkenštejna),² 1292 (král Václav II.

1) Listina je publikována v Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I, ed. G. Friedrich, Pragae 1904 - 1907 (dále jen CDB I), č. 339, s. 413 - 415. Této listině byla věnována rozsáhlá literatura. K nejnovějším pracem o této listině, které shrnují a rozebírají i starší literaturu, patří J. Pražák, Diplomatičké poznámky k litomyšlské listině krále Vladislava I., Sborník příspěvků k dějinám Litomyšle a okolí, Pardubice - Litomyšl 1959, s. 9 - 32 a J. Schulz, Vývoj česko - moravské hranice na horní Svitavě a Svatce do 2. poloviny 13. století, Sborník prací k sedmdesátinám univ. prof. Ladislava Hosáka, Olomouc 1968, s. 7 - 15.

postupuje východočeské majetky nově založenému klášteru na Zbraslavi³ a 1304 - Václav II. potvrzuje a současně pozměňuje nadání Zbraslavského kláštera - místo majetků v okolí Chocně mu postupuje Lanškrounsko a Jablonsko.⁴ Listiny z roku 1292 a 1304 jsou, pokud se týká údajů vztahujících se k samotnému městu Ústí n. Orlicí, téměř totožné. Zdánlivě by se mohlo zdát, že druhá listina dokládá vzestup významu města Ústí nad Orlicí v rámci lanšperského panství, neboť v roce 1292 je pro Ústí n. Orlicí použit název "villa forensis" - tržní ves, ale v roce 1304 název "ciuitas" - tedy město. Ale vzhledem k tomu, že pro Českou Třebovou je použití této charakteristiky v obou listinách obrácené, je zřejmé, že obsah obou použitých latinských termínů se příliš neliší a nelze je proto používat jako prokazatelný doklad určitého stupně vývoje města. Uvedené pojmy slouží zřejmě k označování míst, která se určitými právy lišila od svého venkovského okolí. K působení zakladatelů města - pánů z Drnholce jsou důležité údaje již zmíněné listiny z roku 1285 a dále listiny z roku 1332, kterou zbraslavský opat Petr postupoval rychtu v Lanškrouně lanškrounskému měšťanovi Tyčkovi ze Žamberka.⁵

b) prameny hmotné

Sem patří především některé archeologické nálezy z území města, ale ani ty pro dobu vzniku města mnoho poznatků nepřinášejí. Za cenný by mohl být považován nález střepů popelnic údajně z doby kultury lužické v poloze "Na šárkách" (dnešní areál nemocnice), který se však nezachoval a rovněž přesné nálezy okolnosti nejsou známy.⁶ Nálezy keramiky ze staveniště domu čp.32 v ulici Jaroslava Kociána (dříve Pickova) učiněné v roce 1926, nálezy ze zahrady fary Jednoty bratrské (rovněž ulice J. Kociána) a nejnovější nálezy ze staveniště nové pošty (podzim 1991) mezi ulicemi J. Kociána, Lochmanovou a Hakenovou patří do 14. a poč. 15. století,⁷ tedy do doby, kdy máme o městě již dostatek zpráv z pramenů písemných. Do kategorie hmotných pramenů můžeme zařadit i půdorys města, který v případě Ústí nad Orlicí považujeme za pramen mimořádně důležitý.

c) prameny toponomastické

Za důležitý pramen pro studium počátků města považujeme fakt, že v nejstarších písemných pramenech je město označováno českým i německým

- 2) Listina je publikována v Regesta diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Moraviae II, ed. J. Emler, Pragae 1882 (dále jen RB II), č. 1358, s.586 - 587.
- 3) RB IV (ed. J. Emler, Pragae 1892), č. 1888, s. 745 - 746.
- 4) RB II, č. 2004, s. 866 - 868. Tato listina i listina citovaná v poznámce č. 3 jsou publikovány i v edici E. Tadra, Listy kláštera Zbraslavského, Praha 1904, č. 1, s. 1 - 2., (listina z roku 1292) a č. 15, s. 8 - 10, (listina z roku 1304). Texty jsou shodné s edicí v RB, proto v další citaci používáme edici v RB. Další listy, které by objasňovaly problematiku počátků Ústí nad Orlicí, Tadrova edice nepřinášejí.
- 5) RB III, (ed. J. Emler, Pragae 1890) č. 1916, s. 756.
- 6) E.K. Zeiner, Města Ústí nad Orlicí dějepisné památky, Rychnov nad Kněžnou, 1880, s. 35.
- 7) O nálezích z roku 1926 informoval L. Nygrín, Nálezy ze 14. a 15. století v Ústí nad Orlicí, LKMU 3, 1939, s. 90 - 92. Jejich rozbor a zhodnocení provedl L. Skružný, Středověká keramika z Ústí nad Orlicí, Zprávy z muzeí od Trstenické stezky č. 12, 1971, s. 36 - 51. Nálezy z roku 1991 posuzovala Mgr. L. Cejlová.

jménem - Ústí a Wilhelmswerde.⁸ Na význam tohoto pramene pro dějiny města upozorňuje i Ivan Lutterer.⁹

Literatura

Dosavadní historická literatura věnovala problematice vzniku města Ústí nad Orlicí jen malou pozornost. Specificky se touto otázkou poprvé zabýval první historik města Emanuel K. Zeiner, který nekriticky posunuje na jedné straně počátky osídlení území města až do doby Slavníkovců, na druhé straně vzhledem k neznalosti některých písemných pramenů, které v době jeho práce na monografii města nebyly ještě vydány, klade první písemnou zprávu o Ústí n. O. až do roku 1304.¹⁰ Stručně se otázkami nejstarších dějin Ústí n. Orlicí zabýval August Sedláček. Vznik města spojuje s činností příslušníků rodů z Drnholce a vznikem lanšperského panství.¹¹ V souvislosti se zpracováním dějin hudebního života v Ústí n. Orlicí se jeho nejstaršími dějinami s využitím tehdy dostupných písemných pramenů zabýval Josef Zábrodský.¹² V populárněji pojatých statích se otázkami vzniku města zabýval Jaroslav Šilar a autor této stati. Tyto články se snaží ukázat složitost průběhu osídlení území města, ale vzhledem k jejich charekteru zde chybí odkazový aparát a tak jejich odborný přínos je značně znehodnocen.¹³ Nejnověji se problematikou nejstarších dějin města Ústí nad Orlicí zabýval Jindřich Růžička a to především na základě kritického rozboru všech dostupných písemných pramenů.¹⁴

Problematiky vzniku Ústí n. O. se samozřejmě týkají i práce zabývající se problematikou kolonizace celé rozsáhlé oblasti lanšperského panství. Jedná se především o práce německých historiků Johana Losertha a Julia Lipperta. Oba se snaží především dokazovat, že celé osídlení Lanšperska bylo čistě německou záležitostí a dále posunují proces osídlování povodí Tiché Orlice (a tedy i vzniku města Ústí n. O.) již do 1. pol. 13. století. K tomuto závěru docházejí na základě naprosto nesprávného ztotožnění Oldřicha z Drnholce s Oldřichem z Lanškrouna (Loserth), který ve skutečnosti pocházel z Lanškrouna v Lužici a na základě toho, že za zakladatele hradu Lanšperka považují Konráda z Landesberga doloženého v roce 1266 (Lippert).¹⁵ Z českých autorů se problematikou osídlení Lanšperska

- 8) RB IV, č. 1888, s. 745.
- 9) I. Lutterer, Vývoj místních jmen a osídlení v povodí Orlic, Choceň 1969, s. 29 - 31, 170.
- 10) E.K. Zeiner, Města Ústí nad Orlicí ..., s. 34 - 37.
- 11) A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království Českého II - Hradecko, Praha 1883, s. 99 - 100 a Historický slovník místopisný království Českého, Praha 1908, s. 930.
- 12) J. Zábrodský, Paměti Cecilijské hudební jednoty v Ústí nad Orlicí vydané na památku stoletého jejího trvání, Ústí nad Orlicí 1904, s. 19 - 26, zde publikuje i výňatky z listin z roku 1292 a 1304.
- 13) J. Šilar, Z historie "Ousti", ÚKZ 1967, č. 2, s. 17 - 18, č. 3, s. 14 - 15, č. 4, s. 14 - 15, č. 5, s. 13 - 14 a E. Musil, Z historie města Ústí nad Orlicí (Několik poznámek ke vzniku města Ústí nad Orlicí, UKZ 1979, č. 2, s. 22 - 24, č. 3, 23 - 24).
- 14) J. Růžička, Otázky kolem počátků města Ústí nad Orlicí, Zpravodaj Společnosti pro regionální historii v Ústí nad Orlicí, Ústí nad Orlicí 1992, s. 1 - 11.
- 15) J. Loserth, Zur Geschichte des Landskroner Theiles der Schönhengster Sprachinsel,

